

Træbukke, *Cerambycidae*

Larven til de langstrakte, ret store og ofte smukke træbukke lever i træ eller urteagtige planter. De fleste arter har lange, kraftige følehorn, som hos den matgrå TØMMERMAND, *Acanthocinus aedilis*, med mørke tværbånd over dækvingerne og gule pletter på forbrystet, kan være fem gange længere end kroppen. HUSBUKKEN, *Hylotrupes bajulus*, er 1-2.5 cm lang, temmelig flad, gråfiltet og sort til brunsort ligesom GARVEREN, *Prionus coriarius*, med 2.3-4 cm vor største træbuk. Den lergrå VÆVER, *Lamia textor*, lever navnlig på krybende pil i jyske klitter.

- Danmarks Dyreverden 3, 64-69.

Træbuk, ældre nydansk d.s.; *tømmermand* 1761ff (1), *skovbasse* 1770 (2), *fundens ridehest* ved Kristiansfeld o. 1880 (3); *garver* og *væver* 1803ff er som *skorstensfejler* (*Dorcadion fuliginator*) konstruerede navne; *husbuk* o. 1920ff (4).

LITTERATUR: (1) 98 8; (2) 26 8,197; (3) 794 5, 108; (4) 50b 1,378.

HUSBUKKEN

I en fireårig udviklingsperiode gnaver den hvide, kølleformede larve gange og huler i såvel gammelt som frisk, bearbejdet fyrretræ (1) og kan anrette stor skade på hustømmer, især tagkonstruktionen. Husbukken blev før 1900 ikke regnet til skadedyrene. Tagene var forhen oftest af egetræ, men efter århundredskiftet brugtes næsten udelukkende fyr. I 1930'erne omtales den som husejernes fjende nummer et.

Et svært larveangreb i Humlebæk kirkes tårn, som var ved at falde sammen, foranledigede eftersyn i andre offentlige bygninger. Den megen presseom-

Hoved af træbuk. BIOFOTO/Ole Andersen.

tale fik husejerne til at lade også deres ejendomme undersøge, og i nogle provinsbyer viste det sig, at cirka hvert andet hus var angrebet af husbukke (2). I en lollandsk skole ødelagde larverne taget, loftet, gulvet og gymnastikredskaberne (3).

De omfattende skader gav stødet til et stort arbejde med husbukkeforskning og -bekæmpelse. Landets første forsikringsselskab mod husbukkeskade blev 20/11 1929 stiftet af tømmermester og branddirektør H. Damgaard i Nykøbing F. Selskabet lod 1944-45 foretage 90.000 undersøgelser af ejendomme og behandlede en halv million meter tømmer med 160.000 liter giftpræparater; i 170 af 1000 konstaterede angreb måtte tømmeret udskiftes (4).

LITTERATUR: (1) 72b 378-81; (2) 901; (3) 158 1927-28,194; (4) 525 27/11 1954.

Snudebiller, *Curculionidae*

Denne billegruppe er let kendelig på hovedets forlængelse med en mere og mindre lang snude eller snabel, på hvilken munddelene sidder. Mange snudebiller er skadedyr. Den 3-4 mm sorte eller brune KORNSNUDEBILLE, *Sitophilus granarius*, lægger æggene i kornkærner; hos NØDDESNUDEBILLEN, *Curculio nocum*, er den tynde snude næsten halvt så lang som kroppen, æggene lægges i unge hasselnødder, der udhules af larven. Den 2.5 mm sorte BØGELOPPE (1901ff), *Rhynchaenus fagi*, springer som en loppe og er hyppig på nyudsprunget bøgeløv.

- Danmarks Dyreverden 3, 76-79.

Snudebille 1764ff fra tysk (1); *fårebider* Jylland o. 1880, »et dyr med pæne bæltter tværs over kroppen, lang næse og snabel«; hyrden træder den ihjel for at den ikke skal bide fårene (2); *hårdnakke* Lolland om snudebille i rug (3); *puger 'gnier'* SVJylland o. 1880 (4), *elefant* Bornholm (5).

Kornsnudebille: *kornvi(m)bel* 1554-1738 og *kornorm* 1591ff (6), *kornkrebs* 1763ff, *kornkræ* 1776, *kornbille* 1803ff, *kornmide* 1845 (7).

Nøddesnudebille: *nøddeorm* o. 1700ff (8), *nøddepisser* 1763 fordi »den pisser i nødderne og forårsager den hæslige smag« (8), *nøddebremse* Krarup SFyn o. 1930 (9), *hasselborer* (10).

Øresnudebille. BIOFOTO/Klavs Nielsen.

LITTERATUR: (1) 332 40; (2) 464 6,1883,267; (3) 296h 38; (4) 212c 2,893; (5) 76c 298; (6) 434 2,594f; (7) 659 11,116,122f; (8) 693b 1,683; (9) 224 1933,16; (10) 659 7,924.

OVERTRO

»Hvis et menneske ved at spise en nøddekerne får denne orm levende ned i maven er det forbi, hvis det er en mand, og er det en kvinde kan hun undertiden reddes, men hun føder da et underligt dyr. Således var der en pige i Vestsjælland, som for hver dag blev sværere og sværere, og alle forstod nok, hvordan det var fat med hende. Men hun vidste, at hun var uskyldig, og gik derfor hen og rådførte sig med en læge. Denne sagde, at hun havde fået en nøddeorm i sig, og den var vokset og blevet så forfærdelig stor. Hun fik en stærk medicin, og så kom endelig dyret. Medens pigen var blevet mager og afkræftet, var den blevet tyk og fed og så stor som en pattegris.« Nord for København blev en anden pige mere og mere trivelig. »Men Gud bevares, tøs«, sagde bedstemoderen, »du har jo gået og knækket nødder i den sidste tid, og så har du fået en nøddeorm i dig«. Men da der var gået en tid nedkom pigen med en stor dreng, og nu sagde bedstemoderen: »Åh, jeg gamle tosse

som troede, det var en nøddorm, næ, det var min-sæl en brøddorm!« Under opvæksten blev drengen derfor aldrig kaldt andet end Brøddormen (1).

»På Lolland (og måske andre steder) har man stor respekt for larven af nøddens snudebille. Der hersker nemlig den tro, at når man ved at spise en nøddekerne, i hvilken larven findes, får denne levende ned i maven, tager den ophold her og vokser til en forfærdelig orm, der tilsidst ender med at bide tarmene over på det ulykkelige menneske. I Saksøbing og dens omegn henvises der stadig til, at en læge, krigsråd Schow, for omtrent 40 år siden [1831] fandt sin død for en sådan orms bid. Vantro tilhørere henvises til hans gravsten, hvor beviset findes; dér er ormen afbildet til evig ihukommelse. Ser man så efter finder man, at ormen er, hvad man på forhånd kunne vente, nemlig lægekunstens symbol, den bekendte æskulapstav« (1889; 2).

Kom ormen levende ned i ens mave, ville den æde dér, indtil man blev helt afkræftet; den ville bide tarmene over og lægge sig mod hjertet, så man døde; i kisten levede ormen videre af liget, brød så siden op til lyset og lagde sig som en lindorm omkring kirken (3). Den borede sig ned i jorden og blev efter hundrede år til en lindorm (Fyn; 1).

Man sagde også, at en nøddeorm lagt i en æske forvandlede sig til en lindorm (Lundø ved Skive; 4).

Overtro i forbindelse med »ormstukne« nødder: 226 1967, 159f; 103b 1, 264f.

Ordsprog: ormen tømmer hårde nødder (5).

De gik »foroverbøjede og ligesom nærsynede eller forlæste snudebiller« Knud Poulsen (6).

LITTERATUR: (1) 436c 78f; 281c 164; (2) 600 6/3 1889; (3) 464g 2, 176, 183, 186; (4) 464g 2, 183; 3, 372 og ny rk. 2, 122; (5) 810 20; (6) 695e 86.

Tusindben, *Diplopoda*

Hos os højst tre centimeter lange leddyr (i tropene op til 30 cm) med et eller to benpar, ialt mellem 12 og 340 ben, på hvert af de brune eller sorte led. Ca. 30 danske arter; alm. i nedfaldet løv, under sten, løs bark etc.

– Danmarks Dyreverden 3, 91-93.

Tusindben 1707ff er en oversættelse af latin *millepoda*, græsk *chiliopus*, tusind her i betydning

gen 'mange' (1), *tusindfødder* 1725-1803 (2); *klørattenben* o. 1700ff, SVJylland, Mors, Vendsyssel (3), *attenben* Falster (4).

Ør(n)etvinge 1561, *øretvist*, *øreorm* 1761-63 efter ligheden mellem bagkroppen på tusindben og *ørentvist* (4a), *ørentvinde* 1841, *ørentegne* Sejerø 1894 (5); *tagrække* o. 1700 (6), *række* Birkholm (6a), *tangrække* SLangeland (21), *skolorm* 1848 (7).

Færøerne: *tusundbein*.

Tusindben = drivremsamler (Vendsyssel; 8), øgenavn til person (navnlig politiker) med mange »ben« = ekstrairtdægter (9); talemåde: sådan en klørattenben = fyr (Mors; 10).

Efter skabelsen af alt kryb på Jorden havde Gud mange småstumper til overs, og dem satte han ben på. Et dyr fik et hoved, men Gud syntes ikke, at nogen af benene passede. Så klemte han stykkerne sammen og glemte dem, men pustede siden liv i det hele, og de mange små led med ben og det med hoved blev til tusindbenet (VSjælland; 11).

Mod koldfeber (malaria): brændevin hældes på tre tusindben, de skal løbe i glasset til de dør; når patienten mærker feberen komme, skal han tage denne snaps, så vender feberen ikke tilbage (Bogø ved Møn; 12). Tre små hvide tusindben fundet

Jørgen Clevins tegning af tusindbenet, der stiller skoene i »Lille kanin og store kanin«. Mit skatkammer, 1951.

